Vol. 11, No 2, Autumn & Winter 2022 ISSN(Print): 2251-6344 ISSN(Online): 2538-4112

Library and Information Science Research

https://Infosci.um.ac.ir

Research Article DOI: 10.22067/infosci.2021.24083.0 OPEN ACCESS

Identifying and Ranking Barriers to Attraction and Development of Public Participation in Public Libraries from Iranian Charity Library Builders' Perspective

Mansoor Koohi Rostami[1], Fatemeh Mohammadzadeh[2], Farideh Osareh[3]

Recived: 29/2/2020 Accepted: 9/10/2021

Abstract

Introduction: Studying the forms of social relations between individuals is the spotlight of sociological studies. Participation is also one of the forms of social relations that has a special place to be paid attention to. One of the most important manifestations of participation is cultural participation in the development of public libraries. The purpose of the present study is to identify and rank barriers affecting the attraction and development of public participation in public libraries from Iranian charity library builders' perspective.

Methodology: The study was exploratory research using a mixed research method which is a combination of qualitative and quantitative methods. In the qualitative part of the study, 15 Iranian charity library builders were purposefully interviewed using snowball sampling. The research population in the quantitative part is active Iranian charity library builders and a questionnaire was distributed among 246 of them. Inferential tests including the Kolmogorov-Smirnov test, exploratory factor analysis, and confirmatory factor analysis were used to analyze the data.

Findings: According to the findings of the study, behavioral barriers, contextual barriers, and structural barriers were identified as effective barriers in attracting and developing public participation. The results of confirmatory factor analysis show that among the barriers affecting the attraction of public participation in public libraries from the Iranian charity library builders' perspective, structural barriers with a coefficient of .882 and then, contextual barriers with a coefficient of .832, social factors with a coefficient of .824 and behavioral barriers with a coefficient of .818 are ranked first to third priorities, respectively.

Conclusion: To overcome the barriers to attracting public participation in public libraries, solving problems and shortcomings in public libraries needs to be mobilized, but this is not possible without planning programs to remove barriers to participation including coordinating various institutions, establishing rules and regulations to expand partnerships, alerting public library officials and managers, promoting and disseminating partnerships in various ways, and providing contexts for legal and social issues.

Keywords: Iranian public libraries, public participation, charities**,** barriers

Citation: Koohi Rostam, M., Mohammadzadeh, F., Osareh, F. (2022). Identifying and Ranking Barriers to Attraction and Development of Public Participation in Public Libraries from Iranian Charity Library Builders' Perspective. Library and Information Science Research, 11(2), 291 -311. doi: 10.22067/infosci.2021.24083.0

1 . Assistant Professor, Information Science & Knowledge, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran. (Corresponding Author), Email: m.rostami@scu.ac.ir

2 . MA in Information Science & Knowledge, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz,, Iran

3 . Professor, Information Science & Knowledge, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz,, Iran

پژوهشنامه کتابداری و اطلاع رسانی

https://infosci.um.ac.ir

مقاله پژوهشی	DOI: 10.22067/infosci.2021.24083.0	دسترسی آزاد

شناسایی و رتبه‌بندی موانع جذب و توسعه مشارکت‌های مردمی در کتابخانه‌های عمومی ایران

منصور کوهی رستمی[۱]، فاطمه محمدزاده[۲]، فریده عصاره[۳]

تاریخ دریافت: ۹۸/۱۲/۱۰ تاریخ پذیرش:۱۴۰۰/۷/۱۷

چکیده

مقدمه: مطالعه صورت‌های روابط اجتماعی میان افراد در کانون توجه مطالعات جامعه‌شناختی قرار دارد، مشارکت نیز به‌عنوان یکی از اشکال روابط اجتماعی دارای جایگاهی ویژه است که می‌بایست به آن توجه کافی شود. یکی از مهم‌ترین نمودهای مشارکت، مشارکت فرهنگی در توسعه کتابخانه‌های عمومی است. هدف پژوهش حاضر، بررسی موانع جذب و توسعه مشارکت‌های مردمی در کتابخانه‌های عمومی از دیدگاه خیرین کتابخانه‌ساز کشور است.

روش‌شناسی: پژوهش حاضر، از نظر هدف، یک پژوهش اکتشافی است که با استفاده از روش پژوهش آمیخته انجام شده است. در بخش کیفی پژوهش، ۱۵ نفر از خیرین فعال کتابخانه‌ساز به‌صورت هدفمند و با روش نمونه‌گیری گلوله برفی مورد مصاحبه قرار گرفتند. جامعه پژوهش در بخش کمی، خیرین فعال کتابخانه‌های عمومی کشور هستند؛ از آنجایی که حجم جامعه پژوهش مشخص نبود برای تعیین نمونه از فرمول تعیین حجم نمونه با جامعه نامشخص استفاده شد و پرسشنامه بین ۲۴۶ نفر از آنها، توزیع و گردآوری شد. برای تجزیه‌وتحلیل داده‌ها از آزمون‌های استنباطی شامل آزمون کلموگروف اسمیرنوف، تحلیل عاملی اکتشافی و تحلیل عاملی تأییدی و از نرم‌افزارهای اس‌پی‌اس‌اس ۲۲ و پی‌ال‌اس ۳/۸ استفاده شده است.

یافته‌ها: با توجه به یافته‌های پژوهش، موانع ساختاری، موانع زمینه‌ای و موانع رفتاری به‌عنوان موانع مؤثر در جذب مشارکت‌های مردمی شناسایی شدند. نتایج حاصل از تحلیل عاملی تأییدی نشان داد که موانع ساختاری با ضریب تأثیر ۰/۸۸۲، موانع زمینه‌ایی با ضریب ۰/۸۳۲ و موانع رفتاری با ضریب ۰/۸۱۸ به ترتیب در اولویت‌های اول تا سوم موانع جذب مشارکت‌های مردمی در کتابخانه‌های عمومی هستند.

نتیجه: در راستای موانع موجود در جذب مشارکت‌های مردمی در کتابخانه‌های عمومی، حل مشکلات و کاستی‌ها در کتابخانه‌های عمومی به مشارکت مردمی نیاز دارد اما این کار بدون برنامه‌ریزی ممکن نیست. هماهنگی نهادهای گوناگون، وضع قوانین و مقررات برای گسترش مشارکت، آگاه‌سازی مسئولان و مدیران و کارکنان نهاد کتابخانه‌های عمومی، تبلیغ و گسترش مشارکت به روش‌های گوناگون، فراهم ساختن زمینه‌های قانونی و اجتماعی و آماده کردن بسترهای لازم برای تبادل افکار و نقد و تحلیل برنامه‌ها از جمله اقدامات در راستای حذف موانع هستند.

کلیدواژه‌ها: کتابخانه‌های عمومی ایران، مشارکت‌های مردمی، خیرین، موانع

۱. استادیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران (نویسنده مسئول)؛ m.rostami@scu.ac.ir

۲. کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران؛ tinar.a94@gmail.com

۳. استاد گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران؛ osareh.f@gmail.com

مقدمه و بیان مسئله

یکی از شاخص‌های ارزشمند جامعه‌ی انسانی برتر، وجود پدیده مشارکت در میان افراد، نهادها و سازمان‌های آن جامعه است. مشارکت در واقع نوعی احساس همبستگی و تعلق و تلاش دسته‌جمعی میان افراد یک جامعه به‌منظور نیل به نظام عادلانه اجتماعی است (رهنورد، ۱۳۷۸). مشارکت را نوعی کنش هدفمند در فرایند تعاملی بین کنش‌گر و محیط اجتماعی او برای نیل به اهداف معین و از پیش تعیین‌شده تعریف کرده‌اند؛ فرایندی که افراد جامعه به‌صورت آگاهانه، داوطلبانه و جمعی با در نظر داشتن اهداف معین و مشخصی که منجر به سهیم شدن آنها در منابع اجتماعی می‌شود، در آن شرکت می‌کنند (غفاری و نیازی، ۱۳۸۶).

مشارکت فرهنگی را به‌عنوان مظهر سرمایه اجتماعی و ابزاری جهت به حداکثر رساندن شانس زندگی و فرصت‌ها توسط انحصار منابع کمیاب اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی تعریف می‌کنند (Roose & Daenekindt, 2015). مشارکت فرهنگی به معنی شرکت داوطلبانه، ارادی و آگاهانه افراد، گروه‌ها و سازمان‌های تشکیل‌دهنده یک جامعه در ابعاد گوناگون زندگی فرهنگی آن جامعه به‌منظور گسترش توسعه پایدار، متوازن و همه جانبه حیات فرهنگی است. شرکت داوطلبانه، ارادی و آگاهانه به این معنا است که حضور در عرصه مشارکت فرهنگی، حضوری فعالانه، با انگیزه، فارغ از الزامات و تعین‌های تحمیلی و مبتنی بر تصمیم‌گیری عاقلانه و آگاهانه و با اتکا به شناخت برون‌داده‌ها و تأثیرات مشارکت فرهنگی است. بنابراین مقید نمودن تعریف مشارکت فرهنگی به ویژگی‌های شرکت داوطلبانه، ارادی و آگاهانه، این نوع از فعالیت‌ها را از سایر فعالیت‌های معمولی و روزمره زندگی که ممکن است بنای آن بر پیروی کورکورانه از قیود، سنت‌ها و تعین‌های اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و سنتی در اجتماعات شهری، روستایی و عشایری باشد متمایز می‌کند (کوثری، ۱۳۸۰).

از مهم‌ترین انواع مشارکت‌هایی که بایستی در هر جامعه‌ای بیشتر به آن توجه شود مشارکت در بعد فرهنگی و اجتماعی است. چرا که پیشرفت فرهنگی یک کشور منجر به توسعه دیگر ابعاد خواهد شد. توسعه فرهنگی عبارت است از رشد آگاهی‌ها، قابلیت‌ها و امکانات هر قوم در برآوردن نیازهای مادی و معنوی؛ بنابراین در تحول و توسعه فرهنگی چیزی که بیش از همه باید تغییر کند ذهنیت جامعه است و ذهنیت یعنی اندیشه و کتابخانه‌ها بستر اندیشه‌اند. یکی از راه‌های توسعه‌ی فرهنگی، توجه خاص به گسترش و تقویت کتابخانه‌ها و از جمله کتابخانه‌های عمومی است. از آنجایی که اعتلای فرهنگی با میزان کتاب و کتاب‌خوانی و نیز کمیت و کیفیت فعالیت‌های فرهنگی در هر جامعه ارتباط مستقیم دارد کتابخانه‌های عمومی با گسترش فرهنگ مطالعه و به‌عنوان ابزار فعالیت‌های فرهنگی هر منطقه جایگاه ویژه‌ای در رشد فرهنگی افراد جامعه دارند.

منشور مشترک «ایفلا و یونسکو» در زمینه کتابخانه‌های عمومی اعلام می‌دارند که کتابخانه‌های عمومی مانند نیرویی جاودان برای آموزش، فرهنگ، اطلاعات و عامل اصلی پرورش صلح و سلامت روح از طریق اندیشه مردان و زنان است. از این‌رو ایفلا و یونسکو، حکومت‌های ملی و محلی را به حمایت فعال از توسعه آنها تشویق می‌کنند. کتابخانه پل ارتباطی بین حال و گذشته و سکوی پرشی برای رسیدن به آینده است. اگر توسعه فرهنگی فراهم آوردن امکانات، آفرینندگی فرهنگی و هنری بر پایه مشارکت تمامی افراد جامعه توصیف شود که در آن به فرد برای جستجوی خلاقیت کمک می‌کند، در این صورت طبعاً باید به کتابخانه به‌عنوان یکی از نهادهایی که در مثلث تعادل فرهنگی قرار می‌گیرد نگریست (فدایی‌عراقی، ۱۳۷۵). همچنین اهداف و وظایف کتابخانه‌های عمومی به‌گونه‌ای شکل گرفته است که می‌توان گفت نقش و جایگاه آنها در همگانی کردن علم و ترویج علم در عصر حاضر بیش از هر نهاد دیگری است. در واقع ایجاد بستر مناسب برای همگانی‌کردن علم و اشاعه‌ی تفکر علمی از اهداف و وظایف مهم این کتابخانه‌ها است (شریف‌آبادی و شاملو، ۱۳۸۷). از طرفی کتابخانه‌های عمومی می‌توانند ابتکارات اجتماعی و آموزشی را توسعه دهند تا مردم بتوانند زندگی بهتری داشته و محرومیت‌های اجتماعی کمتری را تجربه کنند.

با وجود بودجه‌ای که برای کتابخانه‌های عمومی در نظر گرفته می‌شود، کتابخانه‌های عمومی نه‌تنها در دستیابی به اهداف و ارتقای جایگاه خود به‌عنوان یک نهاد فرهنگی به کندی پیش می‌روند، بلکه با چالش‌های اساسی مالی و بودجه‌ای مواجهند. مشکلات مالی کتابخانه‌های عمومی از دیرباز مسئله‌ساز بوده است و همواره مدیران کتابخانه‌های عمومی به‌دنبال راهی برای افزایش بودجه کتابخانه‌های خود بوده‌اند. به‌علت مشکلات اقتصادی و تورم و افزایش هزینه‌ها، بودجه‌ی نیم درصدی (۰/۵) از درآمد شهرداری‌ها که برای کتابخانه‌های عمومی در نظر گرفته شده است نه به موقع پرداخت می‌شود و نه جوابگوی هزینه‌های رو به افزایش کتابخانه‌های عمومی است. براساس ماده ۵ قانون تأسیس نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور، هدایا و کمک‌های مردمی سازمان‌ها، مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی و بخش خصوصی و مجامع بین‌المللی و موقوفات از منابع مالی کتابخانه‌های عمومی هستند که مدیران و مسئولان کتابخانه‌های عمومی باید سعی کنند این منابع مالی را جذب نمایند. بنابراین برای توسعه کتابخانه‌های عمومی لازم است از ظرفیت مشارکت‌های مردمی بیشتر استفاده شود و افراد جامعه برای مشارکت در تأمین بودجه کتابخانه‌های عمومی بیشتر مورد توجه و ترغیب قرار گیرند.

اما با آنکه مردم جهان اکنون تمایل فراوانی برای مشارکت در رویدادها و فراگردهایی دارند که بر زندگانی آنان اثر می‌گذارند، این تمایل اغلب با نظام‌های سختگیرانه و متمرکز روبه‌رو می‌گردد و دایره

تلاش‌های سازنده مردمان را محدود می‌سازد. نظام‌های قانونی، محدودیت‌های دیوانسالاری، توزیع نادرست و نابرابر دارایی‌ها و قدرت‌های قانونی از جمله موانعی هستند که راه مشارکت مردمی را می‌بندند و دامنه انتخاب و گزینش آنان را محدود می‌سازند (باستی، ۱۳۷۷). این موانع در جذب مشارکت‌های مردمی در کتابخانه‌های عمومی ایران نیز می‌توانند مانع از مشارکت حداکثری جامعه ایرانی شوند. هانتر در پژوهشی به بررسی جمع‌آوری کمک‌های مجازی در کتابخانه‌های عمومی کارولینای شمالی پرداخت و به این نتیجه رسید که مهم‌ترین مانع جذب مشارکت‌های مردمی، عدم استفاده از ظرفیت اینترنت برای جذب مشارکت‌-های مردمی است (Hunter, 2009). پژوهش نیل نشان داد که روابط عمومی و تبلیغات یک عنصر کلیدی برای رفع موانع در جمع‌آوری کمک‌های مالی است (Neale, 2011). شهریاری (۱۳۹۴) نشان داد موانع عدم آگاهی جامعه از اهمیت و ضرورت مشارکت در کتابخانه‌ها، نبود فرهنگ الگوسازی خیرین فعال در جامعه و وضعیت اقتصادی و تورم موجود در جامعه مهم‌ترین موانع مشارکت مردمی در کتابخانه‌های عمومی هستند. نتایج پژوهش منصوری و سلیمان‌ریزی (۱۳۹۵) نیز نشان داد که مشارکت در حوزه کتابخانه‌ها و کتابخانه‌سازی نسبت به سایر حوزه‌ها از جمله بهداشت و درمان و آموزش‌وپرورش از اقبال کمتری برخوردار است. عدم احساس نیاز جامعه به کتابخانه، پایین بودن سرانه مطالعه، فقدان اطلاع‌رسانی و تبلیغات در خصوص اقدامات و سودمندی کتابخانه‌ها، عدم آشنایی خیرین با رسالت‌های کتابخانه‌ها و عدم درخواست مسئولین امر از خیرین جهت فعالیت در این حوزه، از دلایل اصلی مشارکت پایین محسوب می‌شوند. پژوهش پیمانخواه، خراسانی و روفی (۱۳۹۶) نیز نشان داد که برقراری ارتباط دقیق و مؤثر با خیرین تأثیر زیادی در جذب مشارکت‌های مردمی در کتابخانه‌های عمومی استان سمنان دارد. خندان و سالاری (۱۳۹۶) نیز در پژوهشی نشان دادند که ارتباطات هدفمند در سازمان سبب راهبردهای درون‌سازمانی نظیر ایجاد ساختار مناسب برای ارتباطات سازمانی با خیرین و راهبردهای برون‌سازمانی نظیر ارتباط با سازمان‌های مرتبط با مقوله وقف و نیکوکاری، سبب جذب خیرین کتابخانه‌هاست و افزایش هدایا و کمک‌های نقدی و غیر نقدی آنها را در پی دارد؛ آنها عدم وجود چنین ارتباطی را به‌عنوان مانعی در جذب مشارکت‌های مردمی در کتابخانه-های عمومی در نظر گرفته‌اند.

علی‌رغم پیشینه‌های وسیع در فرهنگ ایرانی و اسلامی در سنت وقف و مشارکت خیرین در توسعه کتاب و کتابخوانی، و از طرفی با توجه به کمبود شدید منابع مالی و نیاز شدید کتابخانه‌های عمومی به جذب مشارکت‌های مردمی، مسأله پژوهش حاضر این است که چه موانعی در جذب و توسعه مشارکت‌های مردمی در کتابخانه‌های عمومی کشور مؤثرند؟ به‌منظور شناسایی راه‌های جذب هر چه بیشتر مشارکت‌های مردمی

و خیرین، فراهم کردن زمینه‌های مشارکت در کتابخانه‌ها و ترویج این اندیشه در میان سایر مردم، ضرورت دارد که نظرات خیرین فعال حوزه کتابخانه‌های عمومی در کشور را جویا شویم. بهره‌گیری از تجارب خیرین در شناسایی موانع جذب مشارکت‌های مردمی در کتابخانه‌های عمومی می‌تواند زمینه‌های مناسب برنامه‌ریزی را در جهت توسعه مشارکت‌های مردم در کتابخانه‌های عمومی فراهم کند. لذا هدف اصلی پژوهش حاضر شناسایی و رتبه‌بندی موانع اثرگذار در جذب و توسعه مشارکت‌های مردمی در کتابخانه‌های عمومی از دیدگاه خیرین کتابخانه‌ساز کشور است. از این‌رو پژوهش حاضر در پی پاسخ به دو سؤال زیر می‌باشد:

۱- موانع مؤثر در جذب مشارکت مردمی در کتابخانه‌های عمومی از نظر خیرین کتابخانه‌ساز کشور کدامند؟

۲- موانع مؤثر در جذب مشارکت مردمی در کتابخانه‌های عمومی از نظر خیرین کتابخانه‌ساز چه رتبه‌ای دارند؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر با استفاده از روش پژوهش آمیخته انجام شده است؛ در واقع این روش ترکیبی از شیوه‌های کیفی و کمی است. پژوهش حاضر در بخش کیفی، یک پژوهش اکتشافی و در بخش کمی، طرح پژوهش یک طرح همبستگی از نوع تحلیل ماتریس کواریانس یا همبستگی است. جامعه آماری بخش کیفی پژوهش را خیرین فعال کتابخانه‌ساز تشکیل داده‌اند. در این بخش ۱۵ نفر از خیرین فعال حوزه کتابخانه‌سازی کشور به‌صورت هدفمند و گلوله برفی انتخاب گردیدند. جامعه آماری پژوهش در مرحله کمی شامل خیرین فعال حوزه کتابخانه‌های عمومی کشور هستند که به واسطه نوع کمکشان چه به لحاظ مالی و چه غیرمالی مانند خرید و اهدا کتاب و تجهیزات، وقف و ساخت کتابخانه و... به کتابخانه‌های عمومی، در نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور با عنوان خیر شناخته شده‌اند. طی مکاتبات صورت گرفته با نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور، امکان دستیابی به کل جامعه پژوهش میسر نشد. چنانچه حجم جامعه نامعلوم است از فرمول زیر استفاده می‌شود.

$$N= \frac{(z_{\frac{\alpha}{2}}^2 \times s^2)}{d^2}$$

در این فرمول مهمترین پارامتری که نیاز به برآورد دارد S^2 است که همان واریانس نمونه اولیه است. برای محاسبه S^2 تعدادی پرسشنامه توزیع شده و واریانس نمونه اولیه محاسبه می‌شود. بدین منظور پرسشنامه اولیه بین ۲۰ خیر حوزه کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان توزیع واریانس نمونه اولیه محاسبه شد؛ و مقدار Z^2 یک مقدار ثابت است که به فاصله اطمینان و سطح خطا (α) بستگی دارد. معمولاً سطح خطا را ۵ درصد یا ۱ درصد در نظر می‌گیرند. برای مثال اگر سطح خطا با سطح معناداری برابر ۵ درصد در نظر گرفته شود

سطح اطمینان برابر با ۹۵ درصد خواهد بود. در نتیجه Z^2 با توجه به جدول آماری ۱/۹۶ خواهد بود. مقدار d نیز بر اساس همان سطح خطا یا برابر ۵ درصد نظر گرفته می‌شود. لذا بر اساس آنچه گفته شد حجم نمونه کمی به شرح ذیل محاسبه گردید:

$$N=\frac{(z_{\frac{a}{2}}^{2}\times s^{2})}{d^{2}}=\frac{(3.841*0/16)}{0/0025}=246$$

$z_{\frac{a}{2}}=$ ۳/۸۴۱

$s^2 =$ ۰/۱۶

$d^2 =$ ۰/۰۰۲۵

بعد از طرح و تشریح مسئله اصلی پژوهش، شناخت و چارچوب‌بندی پژوهش از طریق مرور مبانی نظری، مطالعات تطبیقی و بررسی پیشینه داخلی و خارجی پژوهش و درک واگرایی و همگرایی آنها، نخستین گام شناسایی موانع جذب مشارکت مردمی در کتابخانه‌های عمومی از طریق مصاحبه با خبرگان و تحلیل کیفی داده‌ها (تحلیل مضمون) انجام می‌گیرد. در گام بعدی (تحلیل کمی) بعد از توزیع و جمع‌آوری پرسشنامه تحلیل کمی داده‌ها با هدف تعدیل و تأیید (اعتبارسنجی) موانع جذب مشارکت مردمی در کتابخانه‌های عمومی به‌دست آمده در بخش کیفی انجام شده است.

در مرحله اول پژوهش (بخش کیفی) جهت شناسایی موانع جذب مشارکت‌های مردمی در کتابخانه-های عمومی از مصاحبه با خبرگان با روش تحلیل مضمون استفاده شده است. تحلیل مضمون روشی برای تعیین، تحلیل و بیان الگوهای (مضامین) موجود درون داده‌ها است. خلاصه سخنان مصاحبه‌شوندگان و پاسخ‌های ارائه شده آنان، ابتدا مکتوب و سپس به‌صورت داده‌های کیفی و قابل استناد جمع‌آوری گردید. با بازخوانی چندباره مصاحبه‌ها ۲۰ کد اولیه مربوط به موانع جذب مشارکت‌های مردمی در کتابخانه‌های عمومی استخراج شد. جدول (۱) چگونگی کدگذاری باز و استخراج کدهای اولیه را نشان می‌دهد.

جدول ۱. مفاهیم اولیه استخراج شده (مربوط به موانع) در مرحله کدگذاری باز

کد	مفهوم یا شرح کد اولیه	کد مصاحبه مستخرج
A1	کم‌رنگ بودن روحیه تعاون و مشارکت در جامعه	M1-M10-M14-M15
A2	توجه اندک به کتاب و کتابخوانی در کشور	M1-M4-M5-M7-M9-M10-M13-M15
A3	عدم تجلیل مناسب از خیرین	M1-M2-M3-M15
A4	اعتقاد اندک خیرین به اثربخش بودن کتابخانه‌های عمومی در سطح جامعه	M1-M2-M7-M9-M13-M15
A5	ناکافی بودن آگاهی خیرین از اثرات اجتماعی کتابخانه‌های عمومی در جامعه.	M1-M4-M6-M13

A6	عدم اطمینان خیرین به اثربخش بودن مشارکت مردمی در کتابخانه‌های عمومی.	M1-M9-M10-M13
A7	عدم تبلیغات مناسب رسانه‌ها.	M2-M4-M6-M10
A8	فرهنگ‌سازمانی حاکم بر سیستم دولتی در ایران.	M2-M5-M7-M9-M12
A9	عدم آگاهی جامعه از اهمیت و ضرورت مشارکت در کتابخانه‌های عمومی.	M2-M5-M8-M12-M13
A10	نبود فرهنگ الگوسازی خیرین فعال کتابخانه ساز.	M2-M14-M15
A11	وضعیت اقتصادی و تورم موجود در جامعه.	M2-M3-M5-M7-M9-M10-M14
A12	عدم تبیین مناسب پیامدهای ساخت و تجهیز کتابخانه‌های عمومی در جامعه.	M3-M14-M15
A13	عدم وجود قوانین و مقررات تسهیل‌گر در زمینه حمایت از خیرین کتابخانه‌های عمومی.	M3-M5-M7-M9-M14
A14	ایرادهای ساختاری کتابخانه‌های عمومی.	M3-M5-M8-M11-M13-M14
A15	ایرادهای قانونی کتابخانه‌های عمومی.	M3-M4-M7-M8-M10
A16	فعال نبودن یا مشخص نبودن نقش و جایگاه خیرین کتابخانه‌ساز در ساختار سازمانی کتابخانه‌های عمومی.	M3-M9-M10-M13
A17	ضعف ارتباط بین مسئولان کتابخانه‌های عمومی و خیرین.	M3-M8-M10
A18	تأکید بر شیوه‌های سنتی جذب و ترغیب خیرین.	M6-M9-M10-M13
A19	بوروکراسی اداری کتابخانه‌های عمومی.	M3-M6-M11-M13
A20	نظام نامناسب اطلاع‌رسانی کتابخانه‌های عمومی.	M3-M6-M7-M8-M11-M15

همان‌گونه که گفته شد در این پژوهش به‌منظور تحلیل داده‌های کیفی (تحلیل مضمون) استفاده شده که در قسمت قبل ارائه شده است. همچنین به‌منظور تحلیل کمی داده‌ها از آزمون‌های استنباطی شامل آزمون کلموگروف اسمیرنوف، تحلیل اکتشافی و عاملی تأییدی استفاده شد. داده‌ها با کمک نرم‌افزارهای اس‌پی‌اس‌س[1] ۲۲ و پی‌ال‌اس[2] ۳/۸ تحلیل شدند.

یافته‌های پژوهش

به‌منظور تجزیه‌وتحلیل داده‌ها از دو روش تحلیل عامل اکتشافی و تأییدی استفاده شد که در ادامه به بررسی نتایج پرداخته می‌شود.

تحلیل عامل اکتشافی

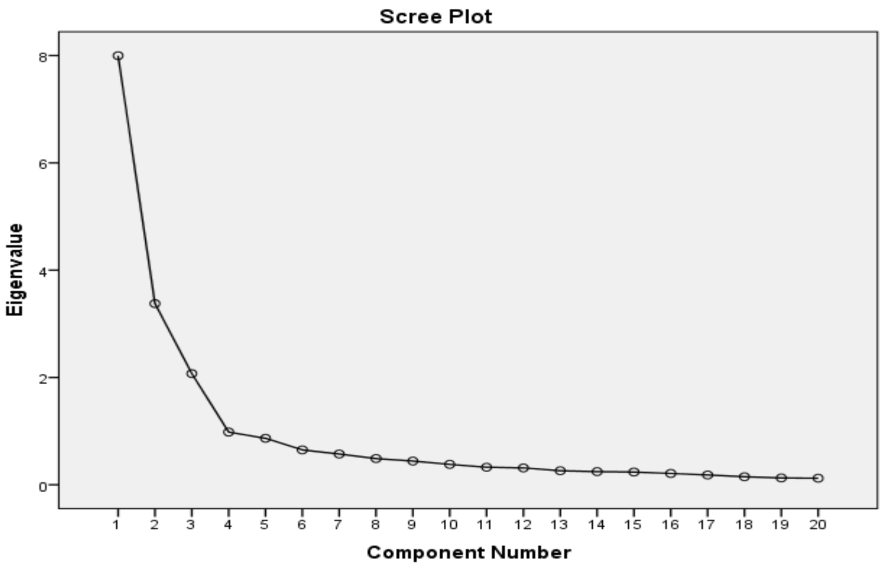
در این بخش با استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی عوامل و زیرعوامل شناسایی شد و سپس با استفاده

1. SPSS 22
2. PLS3

از تحلیل عاملی تأییدی روایی و پایایی هر یک از گویه‌ها ارزیابی و در نهایت با استفاده از آزمون‌های آمار استنباطی هر یک از پرسش‌های پژوهش، آزمون و نتایج به‌دست آمده تحلیل شده است. چنانچه در جدول (۲) ملاحظه می‌شود ۳ زیرعامل بزرگ‌تر از یک است که در میان آنها ارزش ویژه زیرعامل اول ۷/۹۹۷، زیرعامل دوم ۳/۳۷۶ و زیرعامل سوم ۲/۰۷۲ است. این ۳ زیرعامل در مجموع ۶۷/۲۲۸ درصد کل واریانس بین عوامل اولیه را توجیه می‌کند، برای تشخیص تعداد زیرعامل‌هایی که لازم است در راه‌حل نهایی استخراج شود از طرح Scree استفاده شد. طرح Scree عامل‌های پرسش‌نامه، در نمودار (۱) نمایش داده شده است.

جدول ۲. موانع استخراج شده و درصد واریانس تبیین شده توسط عامل موانع جذب و توسعه مشارکت مردمی در کتابخانه‌های عمومی

زیرعامل	ارزش ویژه ابتدایی			مجموع توان دوم بارهای عاملی استخراج شده			مجموع بارهای عاملی دوران یافته		
	کل	درصد از واریانس	درصد تجمعی	کل	درصد از واریانس	درصد تجمعی	کل	درصد از واریانس	درصد تجمعی
ساختاری	۷/۹۹۷	۳۹/۹۸۷	۳۹/۹۸۷	۷/۹۹۷	۳۹/۹۸۷	۳۹/۹۸۷	۵/۷۳۲	۲۸/۶۱۰	۲۸/۶۱۰
زمینه‌ای	۳/۳۷۶	۱۶/۸۷۹	۵۶/۸۶۷	۳/۳۷۶	۱۶/۸۷۹	۵۶/۸۶۷	۴/۷۰۳	۲۳/۵۱۶	۵۲/۱۲۷
رفتاری	۲/۰۷۲	۱۰/۳۶۱	۶۷/۲۲۸	۲/۰۷۲	۱۰/۳۶۱	۶۷/۲۲۸	۳/۰۲۰	۱۵/۱۰۱	۶۷/۲۲۸

نمودار ۱. نمودار شیب دامنه زیرعامل‌های ۳گانه موانع جذب و توسعه مشارکت مردمی در کتابخانه‌های عمومی

در ادامه در جدول (۳)، نتایج تحلیل عاملی اکتشافی و میزان بار عاملی موانع جذب و توسعه مشارکت مردمی در کتابخانه‌های عمومی که با روش چرخش زیرعامل‌های اصلی با دوران واریماکس به‌دست آمد، بیان می‌شود.

جدول ۳. ماتریس چرخش یافته زیرعامل‌های موانع جذب و توسعه مشارکت مردمی در کتابخانه‌های عمومی به شیوه واریماکس

شماره سؤال	نسبت اشتراک	بار عاملی اول	بار عاملی دوم	بار عاملی سوم
۱	۰/۶۲۰	۰/۰۱۶	۰/۱۰۷	۰/۷۸۰
۲	۰/۷۰۳	۰/۱۱۲	۰/۲۵۴	۰/۷۹۱
۳	۰/۶۲۴	۰/۲۱۴	۰/۲۸۸	۰/۷۰۴
۴	۰/۶۹۰	۰/۱۷۹	۰/۲۳۷	۰/۷۷۶
۵	۰/۶۵۷	۰/۱۸۰	۰/۵۴۲	۰/۵۷۵
۶	۰/۵۸۴	۰/۲۳۲	۰/۶۸۷	۰/۲۴۰
۷	۰/۶۸۱	۰/۰۹۳	۰/۸۱۷	۰/۰۶۲
۸	۰/۵۸۴	۰/۰۳۳	۰/۶۷۱	۰/۱۸۳
۹	۰/۷۲۷	۰/۱۹۴	۰/۸۰۸	۰/۱۹۳

۱۰	۰/۷۲۶	۰/۳۱۰	۰/۷۶۲	۰/۲۲۱
۱۱	۰/۵۷۸	۰/۰۱۸	۰/۷۵۰	۰/۱۲۰
۱۲	۰/۶۰۱	۰/۱۵۰	۰/۷۵۹	۰/۰۴۷
۱۳	۰/۷۷۷	۰/۸۵۲	۰/۰۶۳	۰/۲۱۸
۱۴	۰/۶۹۰	۰/۸۲۴	۰/۰۱۴	۰/۱۰۸
۱۵	۰/۶۶۳	۰/۷۸۸	۰/۰۸۰	۰/۱۸۹
۱۶	۰/۷۵۶	۰/۸۳۷	۰/۱۶۶	۰/۱۶۵
۱۷	۰/۷۷۷	۰/۸۴۳	۰/۲۵۵	۰/۰۲۹
۱۸	۰/۶۱۷	۰/۷۸۰	۰/۰۶۶	۰/۰۶۶
۱۹	۰/۷۳۷	۰/۸۳۱	۰/۱۵۵	۰/۱۵۲
۲۰	۰/۷۵۳	۰/۸۰۲	۰/۳۱۶	۰/۱۰۲

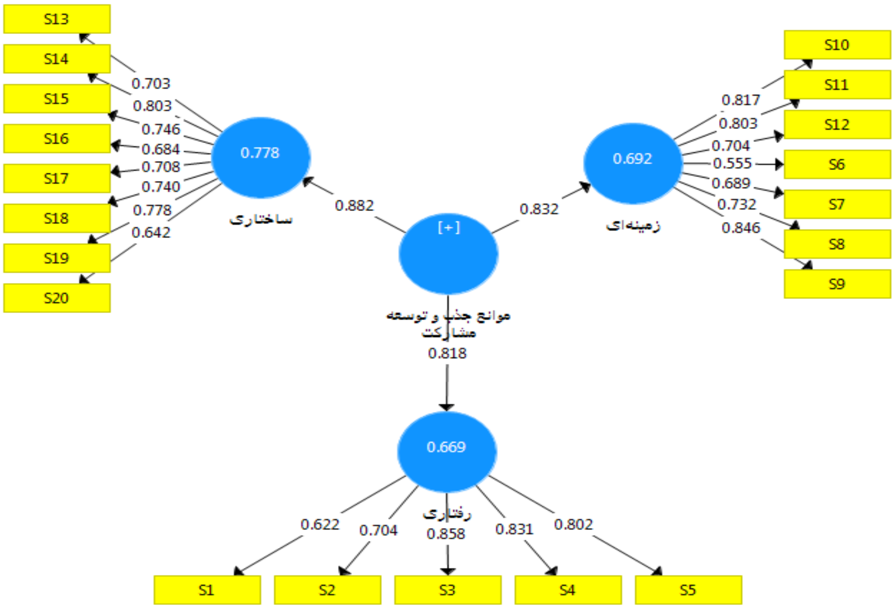
طبق نتایج به‌دست آمده از جدول (۳)، مشخص می‌شود که این عامل شامل ۳ زیرعامل: «ساختاری، زمینه‌ای و رفتاری» است که شامل ۲۰ سؤال می‌شود. بیش‌ترین بار عاملی (۰/۷۷۷) مربوط به سؤال ۱۳ و کم‌ترین بار عاملی (۰/۵۷۸)، مربوط به سؤال ۱۱ می‌شود. در ادامه هر ۳ عامل تشریح خواهند شد.

بار عاملی اول مربوط به زیرعامل (ساختاری) است که شامل سؤال‌های ۱۳ تا ۲۰ است، در این عامل بیش‌ترین بار عاملی ۰/۸۵۲ به سؤال ۱۳ و کم‌ترین بار عاملی ۰/۷۸۰ به سؤال ۱۸ مربوط می‌شود. بار عاملی دوم مربوط به زیرعامل (زمینه‌ای) است که شامل سؤال‌های ۶ تا ۱۲ است، در این عامل بیش‌ترین بار عاملی ۰/۸۱۷ به سؤال ۷ و کم‌ترین بار عاملی ۶۷۱ /۰ به سؤال ۸ مربوط می‌شود. بار عاملی سوم مربوط به زیرعامل (رفتاری) است که شامل سؤال‌های ۱ تا ۵ است، در این عامل بیش‌ترین بار عاملی ۰/۷۹۱ به سؤال ۲ و کم‌ترین بار عاملی ۰/۵۷۵ به سؤال ۵ مربوط می‌شود.

تحلیل عامل تأییدی موانع جذب و توسعه مشارکت مردمی در کتابخانه‌های عمومی

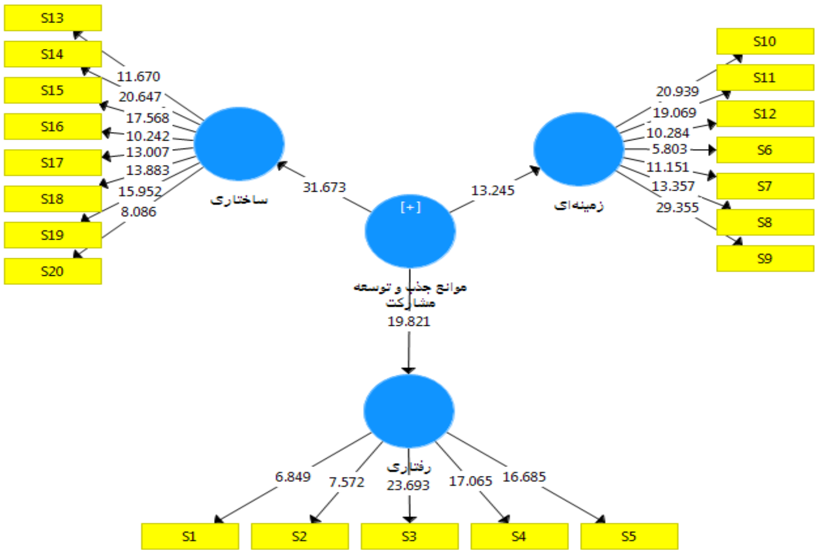
نمودار (۲) مدل تحلیل عاملی تأییدی را در حالت تخمین ضرایب استاندارد نشان می‌دهد. تمامی آیتم‌های پرسش‌نامه دارای بار عاملی بزرگ‌تر از ۰/۵ و لذا می‌توان هم‌سویی سؤالات پرسش‌نامه برای اندازه‌گیری مفاهیم را در این مرحله معتبر نشان داد. در واقع نتایج فوق نشان می‌دهد آنچه محقق توسط

سؤالات پرسش‌نامه قصد سنجش آنها را داشته است توسط این ابزار محقق شده است. لذا روابط بین سازه‌ها یا متغیرهای پنهان قابل استناد است.

نمودار ۲. مدل موانع جذب و توسعه مشارکت مردمی در کتابخانه‌های عمومی در حالت تخمین ضرایب استاندارد

نمودار (۳) مدل موانع جذب و توسعه مشارکت مردمی در کتابخانه‌های عمومی را در حالت قدر مطلق معناداری ضرایب (t-value) نشان می‌دهد. این مدل در واقع تمامی معادلات اندازه‌گیری (بارهای عاملی مرتبه اول و دوم) و معادلات ساختاری را با استفاده از آماره t، آزمون می‌کند. بر طبق این مدل، هر یک از بارهای عاملی و ضرایب مسیر در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنادار هستند. نتایج نشان می‌دهد که تمامی بارهای عاملی در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنادار هستند.

نمودار ۳. مدل موانع جذب و توسعه مشارکت مردمی در کتابخانه‌های عمومی در حالت معناداری (t-value)

در ادامه شاخص‌های برازندگی مدل مورد بررسی قرار گرفته است:

بررسی مدل بیرونی پژوهش

در این قسمت از پایایی مرکب و آلفای کرونباخ استفاده شده است. نتایج و گزارش خروجی نرم‌افزار پی‌ال‌اس برای این شاخص پایایی مرکب و آلفای کرونباخ در جدول (۴) آورده شده است.

جدول ۴. جدول پایایی مرکب و آلفای کرونباخ

عوامل فرعی	پایایی مرکب	آلفای کرونباخ
رفتاری	۰/۸۷۷	۰/۸۲۲
زمینه‌ای	۰/۸۹۳	۰/۸۵۹
ساختاری	۰/۸۹۹	۰/۸۷۲

همان‌طور که در جدول (۴) می‌بینید مقادیر به‌دست آمده برای آلفای کرونباخ و پایایی مرکب بیشتر از ۰/۷۰ است که نشان‌دهنده پایایی مطلوب متغیرهای پژوهش است. بنابراین مدل موانع جذب و توسعه مشارکت مردمی در کتابخانه‌های عمومی اندازه‌گیری از پایایی مطلوبی برخوردارند.

ارزیابی روایی مدل موانع جذب و توسعه مشارکت مردمی در کتابخانه‌های عمومی

برای سنجش روایی مدل اندازه‌گیری از دو روش روایی همگرا و روایی افتراقی (واگرا) استفاده شده است که در ادامه تشریح خواهند شد.

روایی همگرا

جدول ۵. نتایج محاسبه شاخص متوسط واریانس

عوامل فرعی	AVE
رفتاری	۰/۵۹۱
زمینه‌ای	۰/۵۴۹
ساختاری	۰/۵۲۹

همان‌طور که در جدول (۵) مشاهده می‌شود مقدار AVE برای متغیرهای مکنون بالاتر از ۰/۵ است. بنابراین می‌توان گفت که روایی همگرای مدل‌های اندازه‌گیری مطلوب است.

روایی افتراقی و واگرا

روایی واگرا یک معیار تکمیل‌کننده است و در مدل‌سازی پی‌ال‌اس از دو معیار شامل معیاره فورنل-لارکر و آزمون بارهای عرضی برای بررسی آن استفاده می‌گردد.

جدول ۶. بارهای عاملی موانع جذب و توسعه مشارکت مردمی در کتابخانه‌های عمومی

شاخص (کد اولیه)	بار عاملی	عدد معناداری (T)
کم‌رنگ بودن روحیه تعاون و مشارکت در جامعه	۰/۶۲۲	۶/۸۴۹
توجه اندک به کتاب و کتابخوانی در کشور	۰/۷۰۴	۷/۵۷۲
عدم تجلیل مناسب از خیرین	۰/۸۵۸	۲۳/۶۹۳
اعتقاد اندک خیرین به اثربخش بودن کتابخانه‌های عمومی در سطح جامعه	۰/۸۳۱	۱۷/۰۶۵
ناکافی بودن آگاهی خیرین از اثرات اجتماعی کتابخانه‌های عمومی در جامعه.	۰/۸۰۲	۱۶/۶۸۵
عدم اطمینان خیرین به اثربخش بودن مشارکت مردمی در کتابخانه‌های عمومی.	۰/۵۵۵	۵/۸۰۳
عدم تبلیغات مناسب رسانه‌ها.	۰/۶۸۹	۱۱/۱۵۱
فرهنگ‌سازمانی حاکم بر سیستم دولتی در ایران.	۰/۷۳۲	۱۳/۳۵۷
عدم آگاهی جامعه از اهمیت و ضرورت مشارکت در کتابخانه‌های عمومی.	۰/۸۴۶	۲۹/۳۵۵
نبود فرهنگ الگوسازی خیرین فعال کتابخانه ساز.	۰/۸۱۷	۲۰/۹۳۹
وضعیت اقتصادی و تورم موجود در جامعه.	۰/۸۰۳	۱۹/۰۶۹
عدم تبیین مناسب پیامدهای ساخت و تجهیز کتابخانه‌های عمومی در جامعه.	۰/۷۰۴	۱۰/۲۸۴
عدم وجود قوانین و مقررات تسهیل‌گر در زمینه حمایت از خیرین کتابخانه‌های	۰/۷۰۳	۱۱/۶۷۰

عمومی.		
ایرادهای ساختاری کتابخانه‌های عمومی.	۰/۸۰۳	۲۰/۶۴۷
ایرادهای قانونی کتابخانه‌های عمومی.	۰/۷۴۶	۱۷/۵۶۸
فعال نبودن یا مشخص نبودن نقش و جایگاه خیرین کتابخانه ساز در ساختار سازمانی کتابخانه‌های عمومی.	۰/۶۸۴	۱۰/۲۴۲
ضعف ارتباط بین مسئولان کتابخانه‌های عمومی و خیرین.	۰/۷۰۸	۱۳/۰۰۷
تأکید بر شیوه‌های سنتی جذب و ترغیب خیرین.	۰/۷۴۰	۱۳/۸۸۳
بوروکراسی اداری کتابخانه‌های عمومی.	۰/۷۷۸	۱۵/۹۵۲
نظام نامناسب اطلاع‌رسانی کتابخانه‌های عمومی.	۰/۶۴۲	۸/۰۸۶

همان‌طور که جدول (۶) نشان می‌دهد مقادیر بارهای عاملی برای تمامی شاخص‌ها بیش از ۰/۴ است، لذا تمام بارهای عاملی در دامنه قابل قبول قرار داشته و روایی سازه با استفاده از روش آزمون بارهای عرضی تأیید می‌گردد. در جدول (۷)، مقدار جذر AVE هریک از سازه‌ها با مقادیر همبستگی میان سازه‌های دیگر نشان داده شده است.

جدول ۷. ماتریس سنجش روایی واگر به روش فورنل و لاکر

سازه‌های پژوهش	۱	۲	۳
رفتاری	۰/۷۶۹		
زمینه‌ای	۰/۵۴۲	۰/۷۴۱	
ساختاری	۰/۶۱۶	۰/۵۶۱	۰/۷۲۷

در جدول (۷) مشخص است که مقدار جذر AVE متغیرهای مکنون در پژوهش حاضر که در خانه‌های قطر اصلی ماتریس قرار گرفته‌اند، از مقدار همبستگی میان آنها که در خانه‌های زیرین و راست قطر اصلی قرار دارند، بیشتر است. از این‌رو می‌توان اظهار داشت که در پژوهش حاضر، سازه‌ها (متغیرهای مکنون) در مدل، تعامل بیشتری با شاخص‌های خود دارند تا با سازه‌های دیگر، به عبارت دیگر روایی واگرای مدل در حد مناسب است.

برازش مدل موانع جذب و توسعه مشارکت مردمی در کتابخانه‌های عمومی

شاخص GOF به‌صورت میانگین هندسی R^2 و متوسط اشتراک محاسبه می‌شود. همان‌طور که جدول (۸) نشان می‌دهد، مثبت بودن شاخص نیکویی برازش (GOF) که دارای مقدار ۰/۵۲۱ است، برازش کلی مدل را نشان می‌دهد. چون این مقدار بیشتر از ۰/۴ است، در نتیجه برازش کلی مدل تأیید می‌گردد.

جدول ۸. شاخص بررسی اعتبار GOF

متغیرها	Communality	R^2	GOF
رفتاری	۰/۳۷۲	۰/۶۶۹	۰/۵۲۱
زمینه‌ای	۰/۳۹۱	۰/۶۹۲	
ساختاری	۰/۳۸۰	۰/۷۷۸	
میانگین	۰/۳۸۱	۰/۷۱۳	

بررسی سؤال‌های مربوط به موانع مؤثر بر جذب و توسعه مشارکت مردم در کتابخانه‌های عمومی ایران

در این بخش به تجزیه‌وتحلیل سؤال‌های پژوهش پرداخته می‌شود.

سؤال اول پژوهش: موانع جذب و توسعه مشارکت مردمی در کتابخانه‌های عمومی

موانع جذب و توسعه مشارکت مردمی در کتابخانه‌های عمومی ابتدا از طریق مصاحبه با خبرگان و تحلیل مضمون شناسایی سپس با استفاده از تحلیل عاملی، عوامل و زیرعوامل مشخص شدند. ولی برای تأیید این عوامل و زیرعامل‌ها از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شد که نتایج در جدول (۹) آمده است:

جدول ۹. نتایج حاصل از یافته‌های تحلیل عاملی تأییدی

عامل	t-value	ضریب استاندارد بتا	R^2
رفتاری	۰/۸۱۸	۱۹/۸۲۱	۰/۶۶۹
زمینه‌ای	۰/۸۳۲	۱۳/۲۴۵	۰/۶۹۲
ساختاری	۰/۸۸۲	۳۱/۶۷۳	۰/۷۷۸

نتایج تحلیل عاملی تأییدی مندرج در جدول (۹) نشان می‌دهند که موانع جذب و توسعه مشارکت مردمی در کتابخانه‌های عمومی دارای سه عامل «ساختاری، زمینه‌ای و رفتاری» است. در سطح اطمینان ۹۹ درصد مقادیر t-value برای هر سه مانع جذب و توسعه مشارکت مردمی در کتابخانه‌های عمومی، در خارج بازه‌ی (۲/۵۸، ۲/۵۸-) قرار دارند. با توجه به مقدار R2، و مقادیر بالای آن می‌توان نتیجه گرفت که متغیرها در سطح قوی قرار دارند.

سؤال دوم پژوهش: رتبه‌بندی موانع مؤثر بر جذب مشارکت مردم در کتابخانه‌های عمومی

با توجه به نتایج حاصل از تحلیل عاملی تأییدی و نمودار ۲ میزان تأثیرگذاری موانع جذب و توسعه

مشارکت مردمی در کتابخانه‌های عمومی در جدول (۱۰) آورده شده است. با توجه به نتایج به‌دست آمده در جدول (۱۰) موانع ساختاری با ضریب تأثیر ۰/۸۸۲، موانع زمینه‌ای با ضریب ۰/۸۳۲ و موانع رفتاری با داشتن ضریب ۰/۸۱۸ به ترتیب در اولویت‌های اول تا سوم هستند.

جدول ۱۰. بررسی میزان تأثیرگذاری موانع جذب و توسعه مشارکت مردمی در کتابخانه‌های عمومی

اولویت	عوامل اصلی	ضریب تأثیر (β)
۱	ساختاری	۰/۸۸۲
۲	زمینه‌ای	۰/۸۳۲
۳	رفتاری	۰/۸۱۸

نتیجه

این پژوهش با هدف شناسایی موانع جذب و توسعه مشارکت‌های مردمی در کتابخانه‌های عمومی ایران انجام شده است. نتایج تحلیل عاملی تأییدی نشان داد که موانع جذب و توسعه مشارکت‌های مردمی در کتابخانه‌های عمومی ایران دارای سه عامل «ساختاری، زمینه‌ای و رفتاری» است.

دیدگاه روانشناختی افزایش مشارکت در جامعه را ناشی از تغییر در نگرش، افکار و شخصیت افراد می‌دانند. از نظر طرفداران این دیدگاه به‌منظور بالا رفتن میزان مشارکت مردم در جامعه، ایجاد تغییرات مطلوبی در ساخت شخصیت آنها الزامی است. در این دیدگاه، تأکید بر الگوهای تغییر در سیستم اعتقادات و خصوصیات شخصیتی است، مردم باید از نظر روانی، انگیزه کسب موفقیت بیشتر را داشته باشند. از نظر انگلس[1] انسان مدرن، شهروندی مشارکت‌کننده، آگاه، مستقل، خودمختار و قابل انعطاف است و نسبت به انجام وظایف و کارهای خود احساس مسئولیت کامل دارد. نتایج این پژوهش نشان داد که موانع رفتاری مانعی بر سر توسعه مشارکت‌های مردمی در کتابخانه‌های عمومی ایران هستند. این موانع شامل کم‌رنگ بودن روحیه تعاون و مشارکت در جامعه، توجه اندک به کتاب و کتابخوانی در کشور، عدم تجلیل مناسب از خیرین، اعتقاد اندک خیرین به اثربخش بودن کتابخانه‌های عمومی در سطح جامعه و ناکافی بودن آگاهی خیرین از اثرات اجتماعی کتابخانه‌های عمومی در جامعه هستند. نتایج این پژوهش با پژوهش شهریاری (۱۳۹۴) و منصوری و سلیمیان ریزی (۱۳۹۵) هم‌راستاست که نشان دادند عدم آگاهی جامعه از اهمیت و ضرورت مشارکت در کتابخانه‌ها، عدم احساس نیاز جامعه به کتابخانه، پایین بودن سرانه مطالعه، از دلایل اصلی مشارکت پایین در این حوزه محسوب می‌شوند.

1. Engels

نتایج این پژوهش نشان داد که موانع زمینه‌ای مانعی بر سر راه توسعه مشارکت‌های مردمی در کتابخانه‌های عمومی ایران هستند. موانع زمینه‌ای شامل عدم اطمینان خیرین به اثربخش بودن مشارکت مردمی در کتابخانه‌های عمومی، عدم تبلیغات مناسب رسانه‌ها، فرهنگ‌سازمانی حاکم بر سیستم دولتی در ایران، عدم آگاهی جامعه از اهمیت و ضرورت مشارکت در کتابخانه‌های عمومی، نبود فرهنگ الگوسازی خیرین فعال کتابخانه ساز، وضعیت اقتصادی و تورم موجود در جامعه و عدم تبیین مناسب پیامدهای ساخت و تجهیز کتابخانه‌های عمومی در جامعه هستند. از جمله عوامل بازدارنده زمینه‌ای مشارکت‌های مردمی، ضعف بنیه اقتصادی و مشکلات اقتصادی آنهاست. زیرا با وجود این قبیل مشکلات، آنها مجبورند تمام‌وقت و انرژی خود را برای معاش و بقای خود، به کار گیرند. به همین جهت فرصت کمتری را برای پرداختن به سایر مسائل پیدا می‌کنند. موانع اقتصادی به این شرط با توسعه مشارکت مغایر است؛ چرا که مشارکت در این راستا از نوع ناقص و مختص گروه‌هایی خواهد بود که از کیفیت زندگی نسبتاً بهتری برخوردارند. حال آنکه برنامه‌های مشارکت‌جویانه باید عامه مردم و به‌ویژه اقشار فرودست جامعه را در محور توجه قرار دهد. نتایج این پژوهش هم‌راستا با پژوهش شهریاری (۱۳۹۴) و منصوری و سلیمیان ریزی (۱۳۹۵) است که نشان دادند نبود فرهنگ الگوسازی خیرین فعال در جامعه و وضعیت اقتصادی و تورم موجود در جامعه از دلایل اصلی مشارکت پایین در این حوزه محسوب می‌شوند. همچنین نتایج این پژوهش با پژوهش (Neale, 2011) که نشان داد که روابط عمومی و تبلیغات یک عنصر کلیدی برای رفع موانع در جمع‌آوری کمک‌های مالی است هم‌راستاست.

گسترش مشارکت مردمی به فرهنگ مشارکت نیازمند است. بیش از آنکه روند مشارکت گسترش یابد، نهادینه شدن روحیه دموکراسی ضرورت دارد. نخستین دلیل نهادینه شدن فرهنگ مشارکتی، ساختار جامعه و ساختار سازمانی است که در راه ظهور این فرهنگ مانع ایجاد کرده است. نتایج این پژوهش نشان داد که موانع ساختاری مانعی بر سر راه توسعه مشارکت‌های مردمی در کتابخانه‌های عمومی ایران هستند. موانع ساختاری شامل عدم وجود قوانین و مقررات تسهیل‌گر در زمینه حمایت از خیرین کتابخانه‌های عمومی، ایرادهای ساختاری کتابخانه‌های عمومی، ایرادهای قانونی کتابخانه‌های عمومی، فعال نبودن یا مشخص نبودن نقش و جایگاه خیرین کتابخانه‌ساز در ساختار سازمانی کتابخانه‌های عمومی، ضعف ارتباط بین مسئولان کتابخانه‌های عمومی و خیرین، تأکید بر شیوه‌های سنتی جذب و ترغیب خیرین، بوروکراسی اداری کتابخانه‌های عمومی و نظام نامناسب اطلاع‌رسانی کتابخانه‌های عمومی است. نتایج این پژوهش با پژوهش منصوری و سلیمیان‌ریزی (۱۳۹۵)، خندان و سالاری (۱۳۹۶) و پیمانخواه، خراسانی و روفی (۱۳۹۶)

هم‌راستاست که نشان دادند عدم آشنایی خیرین با رسالت‌های کتابخانه‌ها و عدم درخواست مسئولین امر از خیرین جهت فعالیت در این حوزه، عدم برقراری ارتباط مؤثر کتابخانه‌های عمومی با خیرین و ساختار نامناسب سازمانی از دلایل اصلی مشارکت پایین در این حوزه محسوب می‌شوند.

با توجه به نتایج به‌دست آمده در جدول (۱۰) موانع ساختاری با ضریب تأثیر ۰/۸۸۲، موانع زمینه‌ایی با ضریب ۰/۸۳۲ و موانع رفتاری با داشتن ضریب ۰/۸۱۸ به ترتیب در اولویت‌های اول تا سوم هستند. رتبه‌-بندی موانع شناسایی شده مشارکت مردمی در کتابخانه‌های عمومی ایران، نشان داد که موانع ساختاری در جایگاه نخست قرار دارند. این یافته نشان می‌دهد که قبل از هر گونه اقدامی برای توسعه مشارکت مردمی در کتابخانه‌های عمومی ایران، متولیان کتابخانه‌های عمومی ایران بایستی ساختار سازمانی خود را بازسازی و موانع ساختاری موجود را جهت جذب مشارکت‌های مردمی برطرف نمایند. در راستای موانع موجود در جذب مشارکت‌های مردمی در کتابخانه‌های عمومی باید اشاره کرد که حل مشکلات و کاستی‌ها در کتابخانه‌های عمومی به مشارکت مردمی نیاز دارد اما این کار بدون برنامه‌ریزی ممکن نیست. مشارکت را باید سازمان‌یافته و قانونمند پیش برد. هماهنگی نهادهای گوناگون، وضع قوانین و مقررات برای گسترش مشارکت، تبلیغ و گسترش مشارکت به روش‌های گوناگون، فراهم ساختن زمینه‌های قانونی و اجتماعی و آماده کردن بسترهای لازم برای تبادل افکار و نقد و تحلیل برنامه‌ها از جمله اقدامات در برابر حذف موانع می‌باشد.

پیشنهادهایی در جهت رفع موانع زمینه‌ای

- ایجاد اطمینان در خیرین نسبت به اثربخش بودن مشارکت مردمی در کتابخانه‌های عمومی از طریق برگزاری همایش‌ها و نشست‌ها و ارائه گزارشات صادقانه از اقدامات انجام شده در کتابخانه‌های عمومی؛
- ایجاد تفاهم‌نامه‌هایی بین صداوسیما، مطبوعات و نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور و استان‌ها به‌منظور تبلیغات در زمینه جذب مشارکت مردمی در کتابخانه‌های عمومی؛ و
- آگاه‌سازی جامعه از اهمیت و ضرورت مشارکت در کتابخانه‌های عمومی از طریق تبلیغات گسترده و آموزش.

پیشنهادهایی در راستای رفع موانع ساختاری

- تبیین قوانین و مقررات تسهیل‌گر در زمینه حمایت از خیرین کتابخانه‌های عمومی از سوی دولت و

مقامات و مسئولین فرهنگی و نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور؛

- مشخص نمودن نقش و جایگاه خیرین کتابخانه‌ساز در ساختار سازمانی کتابخانه‌های عمومی؛
- تلاش در برقراری ارتباطات بیشتر و مدون‌تر بین مسئولان کتابخانه‌های عمومی و خیرین؛
- برگزاری جلسات مشترک خیرین و مسئولین نهاد کتابخانه‌های عمومی به‌طور مستمر؛
- تأکید بر شیوه‌های نوین جذب و ترغیب خیرین؛ و
- تشکیل انجمن خیرین کتابخانه‌ساز در استان‌های مختلف کشور به‌منظور تسهیل ارتباط با خیرین در استان‌ها.

پیشنهادهایی در راستای رفع موانع رفتاری

- اطلاع‌رسانی دقیق و به موقع درباره وضعیت کتابخانه‌های عمومی و مسائل و مشکلات کتابخانه‌ها به مردم و خیرین؛
- آگاه‌سازی خیرین از اثرات اجتماعی کتابخانه‌های عمومی در جامعه؛
- قدردانی شایسته و باشکوه از فعالیت‌ها و همکاری‌های خیرین؛ و
- نهادینه کردن اقدامات خیرین در امور کتابخانه‌های عمومی.

منابع

باستی، عنایت‌الله (۱۳۷۷). *بررسی شیوه مشارکت مؤثر مردم در مسائل آموزش‌وپرورش نواحی چهارگانه شیراز از دیدگاه معلمین، اساتید، مدیران و اولیا دانش‌آموزان*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان، اصفهان.

پیمانخواه، مطهره؛ خراسانی، محبوبه و روفی، قاسم (۱۳۹۶). *نقش و تأثیر ارتباط با خیرین در جذب کمک‌های مردمی جهت ساخت و ارتقای کتابخانه‌های عمومی استان سمنان*. همایش مهارت‌های ارتباطی کتابداران. بازیابی شده در ۱۰ آبان ۱۴۰۰ از https://b2n.ir/t27243

خندان، زهرا و سالاری، محمود (۱۳۹۶). *شناسایی عوامل مؤثر ارتباط با خیرین و موانع آن در کتابخانه‌های عمومی خراسان رضوی*. همایش مهارت‌های ارتباطی کتابداران. بازیابی شده در ۱۰ آبان ۱۴۰۰ از https://b2n.ir/q55457

رضایی‌شریف‌آبادی، سعید، شاملو، زهرا (۱۳۸۷). *ترویج علم؛ چشم‌اندازها، فرصت‌ها، چالش‌ها (مجموعه مقالات دومین همایش سراسری اتحادیه انجمن‌های علمی دانشجویی کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران. ادکا)*. تهران: نشر کتابدار.

رهنورد، فرج اله (۱۳۷۸). *مدیریت مشارکتی: تئوری و عمل*، تهران، مرکز آموزش مدیریت دولت.

شهریاری، امیرعطاء (۱۳۹۴). *عوامل مؤثر بر جذب مشارکت‌های مردمی در کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد غیر دولتی ـ مؤسسه‌های آموزش عالی غیردولتی- غیرانتفاعی ـ دانشگاه امام رضا علیه السلام – دانشکده ادبیات و علوم انسانی.

غفاری، غلامرضا، نیازی، محسن (۱۳۸۶). *جامعه‌شناسی مشارکت*. تهران، انتشارات نزدیک.

فدایی عراقی، غلامرضا (۱۳۷۵). *کتاب و کتابخانه: مدیریت و توسعه فرهنگی (مجموعه مقالات)*. تهران: سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی، گروه انتشارات.

کوثری، مسعود (۱۳۸۰). *مشارکت فرهنگی*. تهران: آن.

منصوری، علی، سلیمیان‌ریزی، ملیحه (۱۳۹۵). بررسی عوامل مؤثر بر جذب و توسعه مشارکت‌های خیرین کتابخانه ساز. *مطالعات کتابداری و علم اطلاعات*. ۲۶ (۲)، ۱۹-۳۲. DOI: 10.22055/SLIS.2017.12657

هنورد، فرج‌الله (۱۳۷۸). تبیین فلسفه مدیریت مشارکتی. *فرایند مدیریت و توسعه*، ۱۳ (۲): ۷-۱۶. بازیابی شده در ۱۰ آبان ۱۴۰۰ از: https://jmdp.ir/article-1-1109-fa.html

Hunter, T. C. (2009). Cyber-fundraising and North Carolina public libraries. *North Carolina Libraries*, 60 (4), 103-10. Available from: http://www.ncl.ecu.edu/index.php/NCL

Neale, S. (2011). *Fundraising by Friends of the Library Groups: Profitability Trends and Effectiveness of Recent Initiatives*. Available from: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:H1QNjwu-SbsJ:www.ala.org/united/sites/ala.org.united/files/content/friends/orgtools/sally-neale_friends-fundraising_11-16.pdf+&cd=2&hl=fa&ct=clnk&gl=ir

Roose, H, & Daenekindt, S.B.L. (2015). *Trends in cultural participation.* In International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences (Second Edition) (pp. 447–452). doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.10452-0